

HOZZÁSZÓLÁSOK

Györe Pál: „AZ ÁLLOMÁNYGYARAPÍTÁS TERVSZERŰ ÖSSZEHANGOLÁSA
A KOHÓ- ÉS GÉPIPARI SZAKKÖNYVTÁRI HÁLÓZATBAN“ C. CIKKÉHEZ

BENCZE TIBORNÉ, A JÁRMŰFEJLESZTÉSI INTÉZET
MŰSZAKI KÖNYVTÁROSA

Aki az állománygyarapítás tervszerű összehangolásáról szóló vita-
indító referátumot figyelmesen áttanulmányozta, nem tagadhatta, hogy
olyan kérlésről van szó, amellyel foglalkozni kell, és amelynek szük-
séességét a szakkönyvtárak és a szakkönyvtári hálózat fejlődése tü-
zött napirendre.

Az Országos Műszaki Könyvtárban megrendezett ankét után viszont
azt a tanulságot szűrhettem le, hogy ez olyan kérdés, mellyel foglal-
kozni kell, de megvalósítása nem könnyű, és egyáltalán nem népszerű
feladat.

Véleményem szerint mégsem szabad azt a következtetést levonni,
hogy a kérdést le kell venni a napirendről, vagy megoldását későbbi,
esetleg minél távolabbi időre halasztani.

A nehézségeket egyrészt az okozza, hogy az iparági műszaki tájé-
koztatási irodák, amelyekre a tervszerű szerint igen sok adminisztrá-
ciós és egyéb feladat hárul, még csak a szervezés kezdeti stádiumában
vannak. A működésüket és pénzügyi kereteiket meghatározó rendelet ki-
adása egyre késik. Így aztán nem igen tudják, milyen keretből fe-
dezhetik a tervszerű elképzelésének végrehajtásához szükséges munkae-
rőt és gépi berendezéseket.

Másrészt az egyes vállalatok könyvtárai aggodnak amiatt, hogy e-
lég szűkre szabott beszerzési lehetőségeik esetleg még tovább csökken-
nek.

Nézzük meg most már, mit jelent mindez az olvasó, a műszaki tájé-
koztatás szempontjából, mivel nem kétséges, hogy ezek a szempontok a
döntőek. Állíthatjuk-e, hogy a jelenlegi körülmények között az olva-
sót teljes mértékben el tudjuk látni mindazokkal a dokumentumokkal,
amelyekre szüksége volna? Egy iparágon belül nemcsak kutatóintézeti
könyvtár létezik, amelynek viszonylag széles a gyűjtőköre, és nemcsak

jól szervezett nagy könyvtárak vannak, hanem olyanok is, amelyeknek állománya igen kicsi, és főfoglalkozásu könyvtárosuk sincs. Ennek részére a tervezet feltétlenül segítséget jelent. Bizonyosra veszem, hogy még a nagyobb könyvtárak könyvtárosai is voltak már olyan helyzetben, amikor kiadásait erősen mérlegelniük kellett, vagy éppen-séggel le kellett mondaniuk egy-egy könyv vagy folyóirat beszerzéséről, mert a keretből már nem futotta.

Az olvasó érdekét tekintve a tervezet feltétlenül hasznos, ha az állománygyarapítás tervszerű összehangolását úgy értelmezzük - mint ahogy azt az anketon többen is hangsúlyozták -, hogy az elsősorban nem beszerzési korlátozást jelent az egyes könyvtárak részére, hanem beszerzési kötelezettséget, és ha ezt nem kapcsoljuk össze tulzott, adminisztrációs nyilvántartási feladatokkal. Bár az egyes könyvtárak devizakeretei korlátozottak, számunkra mégis az jelent nagyobb bajt, ha elmulasztjuk olyan dokumentumok beszerzését, amelyek az egész iparág műszaki fejlesztése szempontjából lényegesek.

Az állománygyarapítás összehangolását a tervezet 1962-ben kísérletképpen két iparágban, a szerszámgépiparban és a műszeriparban kívánja bevezetni. Az a körülmény, hogy az új rendszer csak ebben a két iparágban kerül kikísérletezésre, nem jelentheti azt, hogy más iparágak tétlenül várják az eredményt. Hiszen a kísérlet nem arra a kérdésre ad választ, hogy bevezetésre kerül-e ez a rendszer, vagy sem, hanem arra, hogy hogyan szervezzük azt meg a leggazdaságosabban és a legcélravezetőbben, miképpen lehet a tervezetben javasolt nyilvántartásokat egyszerűbbé tenni, összevonni stb.

Ebből kiindulva helyes volna már ebben az évben egy-egy iparágon belül megalakítani az állománygyarapítási munkabizottságokat. Ezek a bizottságok már ebben az évben hozzákezdhetnének azokhoz a munkákhoz, amelyeknek az elvégzésére feltétlenül sor kerül, bármilyen eredménnyel is végződnenek a kísérletek, tehát bármilyen módszer kerülne is bevezetésre.

Igy a bizottságok megvizsgálnák az iparághoz tartozó egyes könyvtárak gyűjtőkörét, és javaslatot tennének ezek összehangolására,

elkészítenék az egész ipárnak járó folyóiratfélések jegyzékét, és javaslatot tennének olyan folyóiratok megrendelésére, amelyek addig még nem ismertek, de megrendelésük hasznos,

javaslatot tennének olyan gépi berendezések beszerzésére, esetleges újfajta sokszorosító eljárások bevezetésére, amelyek a további munkához célszerűek volnának.

Végezetül utalni szeretnék arra, amire a vitaindító referátum igen helyesen hívja fel a figyelmet, hogy az állománygyarapítás összehangolásának legelső és legfontosabb feltétele "az együttműködést lehetővé és következetesen végrehajtó szándék".

Jelent-e ez a könyvtárak számára bizonyos többletmunkát és gondokat? Feltétlenül jelent, de ezeket mégis el kell vállalni annak reményében, hogy mindez az olvasók jobb ellátását, a műszaki fejlődés elősegítését szolgálja.

**FARAGÓ LÁSZLÓNÉ, A MŰVELŐDÉSI MINISZTERIUM
KÖNYVTÁRI OSZTÁLYÁNAK MUNKATÁRSA**

Jelentős és az egész könyvtárügyet érintő, az érdeklődés közepontjában álló kérdést vet fel GYÖRE Pál cikke: a gyűjtőköri kódex és a koordináció kérdését. A 164/1958/MK.15/MM.sz. utasítás nagy általánosságokban elhatárolta a könyvtárak gyűjtőkörét, azonban részletkérdésekre nem tért ki, és gyakorlatban nem valósította meg sem a gyűjtőkörök elhatárolását, sem a könyvtárak közötti együttműködést. Az új szabályozás előkészítő munkálatai megindultak, azonban ehhez bizonyos alapelvek tisztázása nélkülözhetetlen. A cikk és a nyomában meginduló vita nagy segítséget nyújt ehhez.

Helyesen vetődik fel a kérdés - és megoldása: a gyűjtőköri kódex kimunkálása az az alap, amelyen eredményesen megindulhat a koordinálás. Koordinálás megfelelő tájékoztató eszközök és jól működő könyvtárközi kölcsönzés nélkül nem valósítható meg. A könyvtárközi kölcsönzés technikai felszerelések nélkül pedig nem eléggé hatékony.

E gondolatmenetet szeretném néhány pontban alátámasztani, ill. kiegészíteni:

- a/ A gyűjtőköri kódexnek, valamint a koordinálásnak is egyik legfontosabb alapelve, hogy nem korlátozni akar, hanem kötelezni. A devizakeret jobb kihasználása a cél, az adott lehetőségeken belül a könyvtári bázis szélesítése, a fehér foltok felszámolása. Annak biztosítása, hogy egyes fontos kérdéskörök, határterületek irodalma ne maradjon "lefedezetlenül". /I.5./
- b/ Az érdekek hierarchiája mellett a koordinálás nem jelenti az egyéni és a közösségi érdek összetüzközését. Fel kell ismer-
ni, hogy a pillanatnyi egyéni kényelmetlenségért - egy adott dokumentum körülményesebb megszerzése - messzemenően kárpót-
lást nyújt az a tény, hogy olyan ismeretanyag is rendelkezés-
re áll, amelyhez egyébként nem lehetne hozzájutni. /IV.1./
- c/ A gyors tájékozódást kívánja elősegíteni a Külföldi Könyvek Országos Gyarapodási Jegyzéke és az Országos Széchényi Könyvtár Központi Katalógusai. Mindkettő jelenleg már tartalmazza az országban bárhová kurrensen, bármely formában - vétel, ajándék, csere - beérkező könyveket. A kurrens folyó-
iratok jegyzéke szerkesztés alatt áll, még az 1963. évi folyóiratrendelések előkészítése előtt megjelenik. Tekintettel a központi katalógusok munkaigényességére és költségeire, erősen meggondolandó a KGM vagy más tárca területén szervezendő központi katalógus, amikor az országos szolgáltatások színvonala ma már biztosítja a felmerülő igények kielégítését.

A könyvtárközi kölcsönzés eredményessége érdekében szabályo-

zás készül, amely a közeljövőben kerül kiadásra. /IV. V., VI. 5./c./

- d/ A gyűjtőköri kódex munkálatainál, a koordinálás kialakításánál valóban helyes figyelembe venni a szakirodalmi dokumentum fajtákat, de nem hanyagolható el a nyelvi megosztás kérdése sem. /V. 1-4./
- e/ Megfontolandó, hogy a koordinálással kapcsolatos munkamódszerek minél egyszerűbbek legyenek, és minél kevesebb megterhelést jelentsenek a résztvevő könyvtáraknak. A cikkben vázolt forma, úgy tűnik, ezt a kérdést nem oldja meg. Az ágazati irodák bibliográfiai apparátusának kiépítésénél is kerülni kell a párhuzamosságokat. A koordináció felé az első lépést talán éppen itt lehetne megtenni. /VI. 5. a./b./

E néhány megjegyzéstől eltekintve csak üdvözölni lehet a széleskörű probléma felvetése mellett a gyakorlati megvalósításra tett javaslatokat. Helyes elgondolás, hogy kísérletként egy-két ágazatban indulna meg a tényleges koordináló munka, de a többi területen is megkezdődhet a szervezés. Kíváncsinos lenne megtalálni azt a lehetőséget, amely a folyóiratrendelések koordinálását a tárca egész területén már 1963-ra - legalább is nagy vonalakban - lehetővé tenné.

Eredményes munkát azonban csak akkor várhatunk, ha az alulról kezdődő felépítés mellett, egyidejűleg felfülről lefelé irányuló szervezés is megindul az Országos Műszaki Könyvtár és az ipari tárcák, valamint más hálózatok között.

A gyűjtőköri kódex országosan megindított munkálatainak szerves része lesz a műszaki hálózat gyűjtőköri kódexe, mint ahogy a KGM területén meginduló koordinációt is az országos koordinációba kell beilleszteni.

Egyes hálózatok értek már el eredményeket, talán nem lenne érdektelen, ha a Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója hasábjain a felhasználható módszerekről rövid tájékoztatást adnának az érintett hálózatok, bár gyűjtőterületeik más tudományágakat érintenek. /Pl. Országos Orvostudományi Könyvtár, Országgyűlési Könyvtár a jog- és a történelemtudomány területén/.^x

= : =

^x Az Országos Orvostudományi Könyvtár hozzászólását l. 21. old. /Szerk.megj./

**GERGELY ÁGNES, AZ ORSZÁGOS MEZŐGAZDASÁGI KÖNYVTÁR ÉS
DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT MUNKATÁRSA**

Az állománygyarapítás összehangolásának kérdése szinte egyidőben vált időszerűvé a különböző könyvtárhálózatokban. Így a mezőgazdasági és erdészeti könyvtárhálózat részéről is örömmel vettük a kérdés felvetését, és egyetértünk az együttműködés indokaival, elveivel és feltételeivel is, ahogyan azokat GYÖRE Pál vitaindító cikkében összefoglalta. Helyes például az érdekek hierarchiájának elvi rögzítése még akkor is, ha a megvalósítás gyakorlata nem fog ugyanennyi lépcsőből állni. A jelzett közösségi szellemű etikai magatartásra az együttműködés során feltétlenül szükség lesz. A z e g y ü t t - m ű k ö d é s e l ő f e l t é t e l e i h e z csak két gondolatot fűznék. Az összehangolás szempontjainak és a szükséglet, felhasználás stb. arányainak figyelembevételével felül kellene vizsgálni országosan a könyvtárak deviza-ellátottságát. Illetékes szerv / esetleg az OKT / keretében az eddiginél konkrétebb módon kellene foglalkozni olyan másolási eljárás gyakorlati megvalósításával, amely gyorsabb, olcsóbb, hazai nyersanyaggal is működő, tehát szélesebb körben alkalmazható, mint az eddigiek.

A gyakorlati megvalósítás kérdésében már több olyan gondolat merül fel, amely megfontolást és megvitátást igényel. Ezekkel kapcsolatban most csak arra térek ki, hogy ezek a problémák hogyan jelentkeznek a mezőgazdasági és erdészeti könyvtárhálózatban.

A z e d d i g i l é p é s e k e t az állománygyarapítás összehangolására a központi katalógus kiépítése és a hálózat könyvtárainak adott alkalmi segítség jelentette. Az utóbbi abból állt, hogy egyrészt devizás megrendeléseink nyilvántartását behasonlítás céljára a hálózati könyvtárosok rendelkezésére bocsátottuk, másrészt lehetőséget adtunk a hálózati könyvtáraknak, hogy a devizakeretüket meghaladó legfontosabb igényeiket bejelentsék az OMgK-nak, ahol a megrendelések alkalmával ezeket is figyelembe veszik, és az igénylők a beérkező irodalmat hosszulejáratu kölcsönként megkapják. Az 1957 óta vezetett központi katalógus és az ennek alapján készülő negyedévi gyarapodási jegyzék szintén alátámasztja az együttműködés lehetőségét.

J e l e n l e g az állománygyarapítás összehangolásának kérdése csak a tudományos intézmények könyvtárait érinti, a mezőgazdasági termelőüzemekben egyelőre éppen arra törekszik az OMgK, hogy olyan kézikönyvtárak kialakítását segítse elő, amelyek mindegyike egységesen tartalmazza a legfontosabb kézikönyveket és folyóiratokat. A fősoktatási, kutató és kísérleti intézmények könyvtáraiban a fősoklatos duplikáció aránylag igen kevésbé jelentkezik. Ennek talán legfőbb oka az egész hálózatra jellemző alacsony devizakeret miatti szükség szerű fokozottabb takarékoság. /1960-ban 29 kutatóintézeti könyvtárba összesen 448 külföldi folyóirat járt, ebből 60 alapvető folyóirat járt 3 vagy annál több intézetbe/. Fennáll viszont a másik hiányosság: nincs eléggé biztosítva, hogy a könyvtárak valóban a számukra legszükségesebb műveket szerzik be, és nem marad esetleg ki fontos mű a beszerzésből.

Az állománygyarapítás összehangolásának módjára nézve BENEDEK Jenő és SIMON Mária Anna hozzászólásához csatlakozom, vagyis a mezőgazdasági hálózatban is az látszik a legcélravezetőbbnek, hogy a hangsúly a devizás megrendelések ellenőrzése és általában az adminisztratív intézkedések helyett a hálózat könyvtárainak szakszerű beszerzési szelekcióján és önkéntes együttműködésén legyen. /A devizás megrendelések központi "minőségi" ellenőrzése egyébként is problematikus/. A kiindulópont tehát a gyűjtőkörök és a gyűjtőköri kötelezettségek pontos meghatározása volna a távlati tervek alapján, vagyis annak lerögzítése, hogy mit szerezzenek be a könyvtárak. Erre épülhet a szelekció elveinek és forrásainak minél teljesebb feltárása intézményenként, ill. intézménycsoportonként, vagyis annak meghatározása, hogy hogyan szereményezzenek a könyvtárak. A rokon témával foglalkozó intézmények közös megegyezést dolgoznának ki arra vonatkozólag, hogy kölcsönösen tájékoztassák egymást, és egyeztessék beszerzéseiket.

A legtöbb problémát az okozza, hogy miként lehet összeegyeztetni a könyvtárak közötti egymást kiegészítő beszerzést a gyors és minél teljesebb szakirodalmi ellátással. Itt valóban a legnagyobb körültekintéssel kell eljárni, nehogy az együttműködés több kárt okozzon, mint hasznot. Ennek érdekében meg kell alapítani a kiadványfajtáknak azt a körét, amely tárgya lehet a koordinációnak. Egyáltalán nem jöhetnek tekintetbe a munkaeszköz jellegű kézikönyvek és a standard folyóiratok, amelyeket a kutatóknak állandóan figyelemmel kell kísérni. Ezt az állandó jelenlétet nem pótolja sem a központi dokumentáció, sem a könyvtárközi kölcsönzés, sem a jelenlegi színvonalú fotoszolgálat. Az egyéb kiadványok beszerzését a helyi adottságok által meghatározott mélységig lehet koordinálni.

Mindezek megvalósítása érdekében az OMK még ebben az évben megbeszélést folytat az illetékes tudományos intézmények könyvtári és szakmai vezetőivel az együttműködés lehetőségeiről és módjáról, ennek alapján igyekszik megvalósítani a gyűjtőköri elhatárolást a hálózaton belül, majd pedig szervező, elemző és módszertani munkával segíti elő a könyvtárak megfelelő beszerzési szelekciójának és a közös megegyezésen alapuló együttműködésüknek a létrejöttét.

... □ ...

**HEGEDÜS MAGRA, AZ ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁR
DOKUMENTÁCIÓS OSZTÁLYÁNAK MUNKATÁRSA**

GYÖRE Pál cikke nagyon érdekes és nagyon hasznos kezdeményezés. Végül soron a könyvtárak, sőt a dokumentáció hálózati jellegű központosított megoldása a beszerzések koordinálása nélkül csak laza, módszertani összefogást jelent, és nem domborítja ki a hálózatok tervszerű együttműködését az alsó vonalon is. Eddig ti. inkább csak a központok és egyes hálózati könyvtárak között volt meg a kapcsolat, de a hálózati könyvtárak egymással nem működtek együtt, a hálózatok nem váltak egységes, országos tömbbé.

A beszerzések koordinálását mindenki helyeselte, és sok értékes hozzászólás is volt, de van egy kézenfekvő szempont, amit eddig még nem említettek.

A párhuzamos beszerzések igényének leghathatósabb ellenszere az irodalom gyors, központosított irányított és elosztott feltárása.

A hálózati könyvtárak egy része beszerzett anyagát szintén nem eredetiben, hanem kivonatolva - tartalomjegyzékfordítás vagy annotáció formájában mutatja be az érdekelteknek. Ott viszont, ahol eredetiben adják kézbe az új beszerzéseket vagy beérkezett folyóiratokat, általában vagy végleg megreked az anyag valamelyik mérnök / esetleg már az első kézbevevő / fiókjában, vagy lassan forog / ha komolyan akarják tanulmányozni / - esetleg nem is tudnak mit kezdeni vele nyelvtudás hiján. És amikor konkrét témához kell irodalom, a legtöbb esetben mégis a könyvtárosnak, alközpontnak vagy az OMK-nak kell hozzá bibliográfiát készíteni, még az illető vállalatnak vagy intézménynek járó legújabb folyóiratokról vagy ott beszerzett könyvekről is. Vannak természetesen olyan esetek is, hogy a kézhezkapott folyóiratról azonnal igénylik a fordítást. Gyakorlatilag azonban ilyenkor egyszerűen nem éppen a legjobb anyagot választják ki, másrészt igen sok esetben a szakember által egyedül kiválasztott és figyelemmel kísért eredeti irodalom igen szűkkörű és egyoldalú szokott lenni. A legtöbb szakember /különösen a fiatalok/ nyelvtudása sem elég széleskörű, és ezért csak bizonyos nyelvterületekhez ragaszkodik, és ezen belül is vannak kedvenc szerzői és folyóiratai, amelyeken túl alig foglalkozik más szakirodalommal. Ha viszont egyöntetűen mindenki a magyarnyelvű címfordításokat, kivonatokat és annotációkat kapja kézhez, mégpedig az egész országban rendelkezésre álló szakanyagból, akkor a tájékoztatósi bázis kiszélesül, és maga a tájékoztatás is eredményesebb, a k i v a t a r és hatékonyabb lesz.

Tehát a beszerzések túlzott bővítését az alközpontok és az OMK /s részben a hálózati könyvtárak egész tömbje/ által beszerzett anyag központilag elkészülő és szétszórott dokumentációjának terjesztésével kellene helyettesíteni a hálózati könyvtárak munkájában.

Természetesen ehhez szükség volna a könyvek megfelelő feltáráására is. Miután az MKT megelőző számában a Műszaki Egyetem Központi Könyvtára arról ad hírt, hogy ki szeretné szélesíteni a maga részéről is a bibliográfiai, ill. dokumentációs munkát, megfontolandó volna, hogy a folyóiratok párhuzamos feltárása helyett a MÜEK vállalná az országba érkező műszaki könyvek annotálásának központi összefogását. /Az annotálást a beszerző alközpont vagy hálózati könyvtár végzne úgy, mint a folyóiratcikkek referálását az OMK-ban - ill. a MÜEKK annotálná azokat a könyveket, amelyeket maga vagy az OMK szerez be -, ami mégiscsak zöme az országba érkező műszaki könyveknek/. Ez egyúttal a műszaki könyvek központi /még hozzá annotált/ Központi Katalógusának automatikus kialakulásához is vezetne - ha ez a Központi Katalógus nem is volna az összes lelőhelyek megjelölése szempontjából teljes, de mindenesetre az országba érkező műszaki könyvek zömének a könyvtárközi kölcsönzésben valamilyen hozzáférhetőségét jelentené. Ha ez az anyag, az OMK figyelőszolgálatához hasonlóan, vagy

Az állománygyarapítás összehangolása. /Hozzászólások/

esetleg abba beépítve, kartonszolgálatként kerülne forgalomba /a könyvek már osztályozva lévén, a kartonok szakozása nem is jelentene külön költséget/, és a könyvtárosok több gondot fordítanak ezeknek a kartonoknak a feldolgozására, akkor amellett, hogy rengeteg valutát, sőt munkaráfordítást takarítanak meg, sokkal jobban kiszélesülne a műszaki tájékoztatás bázisa, és maga a tájékoztatás is jobban segítené a műszaki fejlesztés céljait.

Mindezt még kiegészíti a már nálunk is bőven készülő harmadfokú dokumentáció anyaga, amely a könyvtárközi kölcsönzést is csökkentené, mert az anyag eredetiben való tanulmányozását feleslegessé teszi.

Természetesen ehhez szélesebb központi apparátusra és a dokumentáció központilag jobban összefogott és koordinált szervezetére van szükség, ami külön téma, és remélhetőleg rövidesen meg is oldódik.

Mindez természetesen nem csökkentené az üzemi könyvtárak feladatát a munkások műszaki műveltségének fokozása terén, és itt nem is lehet a beszerzéseket olyan mértékben koordinálni. Viszont ezen a területen a felhasznált irodalom nem évül el olyan rohamosan, mint a tudományos műszaki fejlesztés területén, és ezért itt a hasonló profilú üzemek könyvtárainak időszakos állománycseréje, ill. a szerző által felvetett főléspéldányok cseréje volna alkalmas az alsó- és középfokú irodalom bázisának további szélesítésére. De ahogy a szocialista fejlődés során növekszik a szakmunkások és középkaderek szakmai kulturája, olyan mértékben válik számukra is mindinkább érdekessé a szakmájukba vágó egész irodalom dokumentált anyaga.

Mindehhez járul még az a tény is, hogy a műszaki fejlődés körében olyan rohamos, hogy a gyakorlati munkához és kutatáshoz felhasználható egész műszaki irodalom erősen efemer jellegű: az összefoglaló vagy kézikönyvszerű könyveken kívül, az egész anyag egy évtizeden - néha már fél évtizeden - belül, használhatatlanná válik. Már ezért sem érdemes olyan nagy példányszámban felhalmozni.

Tehát a műszaki irodalom nélkülözhetetlen tanulmányozását ma már nem elsősorban a könyvtári, hanem a dokumentációs munkával lehet a legnatékonyabban és ugyanakkor a leggazdaságosabban elősegíteni, ami a beszerzések koordinálását - és ennek folytán természetesen a dokumentációs munka központi összefogását kívánja meg, anélkül az egész gyönyörű program megvalósíthatatlan marad.

o o o

**PATEK FERENC, A KOHÓ- ÉS GÉPIPARI MINISZTERIUM
TERVEZŐ IRODÁI MŰSZAKI KÖNYVTÁROSA**

A KGM szakkönyvtári hálózat keretén belül a fenti kérdés meg-
tárgyalására rendezett vita során a jelenvoltak egyöntetűen foglal-

tak állást az összehangolás szükségessége mellett. Ez természetes is volt, és az álláspont helyessége aligha vitatható.

A probléma lényege abban áll, hogy egy ilyen jellegű összműködés milyen mértékben valósítandó meg, és hogy az miként történjék gyakorlatilag. Mielőtt azonban e két szemponthoz hozzászólnék, előbb szeretnék rámutatni egy körülményre. GYÖRE Pál vitaindító tanulmányában több szempontot említ meg, mint amelyek különösen indokoltá teszik az ilyen összehangolást. E szempontok egy része /4, 5, 6 pont/ azzal függ össze, hogy az egyes műszaki üzemi könyvtárak mennyiben állanak megfelelő vezetés alatt. Minden könyvtári probléma megoldásának előfeltétele azonban az, hogy a könyvtárak irányítása megfelelő kézben legyen, nagyobb könyvtáraknál pedig a kellő létszám is meglegyen. Ha ezt nem lehet biztosítani, úgy a könyvtárak közötti minden együttműködés is illuzórikussá válik.

Az említett értekezleten az a szempont került előtérbe, hogy minél nagyobb szakirodalmi anyag kerüljön be - legalább egy példányban - az országba. A forint- és valutakeret véges volta miatt ez szükségessé teszi a két vagy több példányban való beszerzés lehető elkerülését.

Milyen anyag az, amelynek beszerzése indokolt lenne legalább egy példányban, de amely eddig nem került az országba?

1. A német és angol műszaki folyóiratok közül a másodlagos fontosságúak, amelyek értékes anyagot tartalmaznak ugyan, de nem olyan mértékben, hogy azok egy-egy műszaki könyvtár számára is érdekesek lennének.
2. Teljes egészükben értékes anyagot tartalmazó, de kevésbé ismert nyelven megjelenő folyóiratok.
3. Tágabb tárgykörű folyóiratok, amelyek nem egy-egy szűk szakterülettel foglalkoznak.
4. Konferencia-anyagok, jelentések, symposiumok stb., különösen ha azok nem egy szűk körre vonatkozó tanulmányokat tartalmaznak, és amelyek nehezen felkutathatóak.

/Az alábbiakban kevésbé ismert nyelvnek kell tekintenem sajnos az összes nyelveket az angol és francia kivételével, mivel a legtöbb könyvtár gyakorlatilag alig kíséri rendszeresen figyelemmel a többi nyelvterületeket. A nem-valutáris szakirodalommal itt nem foglalkozom, mivel ennek beszerzésével kapcsolatban más jellegű problémák jelentkeznek./

Amikor azt akarjuk megállapítani, hogy milyen anyag beszerzését kívánjuk biztosítani, nem szabad figyelmen kívül hagynunk egy fontos szempontot, nevezetesen a hasznosítás kérdését. Amikor ezt az anyagot könyvtári együttműködés keretében kívánjuk beszerezni, ebből önmagától következik, hogy az anyagot a könyvtárak részére dokumentációs utón értékesítik. Ez más szóval azt jelenti, hogy bármennyire indokolt lenne is egy-egy folyóirat vagy más kiadvány beszerzése különben, nem indokolt annak könyvtári együttműködés keretében való be-

szerzése, ha a folyóirat nem dokumentálható.

A "nem dokumentálható kiadvány" tudomásom szerint egy eddig nem igen tudatosított fogalom, pedig bizonyára minden könyvtáros /legálábbis műszaki vonalon/ találkozott ilyen anyaggal. Egy folyóirat gyakran tartalmaz nagy mennyiségű olyan anyagot, - apró cikkek sokasága, amelyek gyakran csak egy ábrából és néhány mondatból állnak, hirdetések stb., - amely csak úgy hasznosítható, ha maga a folyóirat van kézben. Ilyen például az angol és főleg az amerikai gépészeti folyóiratok jelentékeny része.

Ezzel kapcsolatban szeretném felhívni a figyelmet arra is, hogy nem minden jellegű könyvtár számára egyformán hasznos a beszerzések összehangolása és az anyagnak dokumentációs formában való feltárása. Különösen a konstrukciós problémával foglalkozó üzemek könyvtárait áll az, hogy kivonat vagy cím alapján nehezen dönthetik el, valóban érdekes-e számukra egy-egy cikk vagy könyv. Ha minden ilyen kiadványt be kívánnának szerezni /kölcsonképpen vagy foto útján/, igen nagy anyagról lenne szó, és az ehhez szükséges munkabefektetés általában nem állana arányban az eredménnyel. Kedvezőbb előfeltételei vannak az iparági szinten végzett dokumentáció hasznosításának a tudományos kutató vagy tervező munkát végző üzemekben, ahol általában az a cél, hogy egy-egy problémára vonatkozóan minél teljesebb irodalmi anyagot gyűjthessenek össze.

Könyvek esetében - véleményem szerint - csak igen kevés kiadvány van, amely alkalmas lenne arra, hogy iparági szinten hasznosítsák. A könyvtárak jelenlegi valutakeretét általában csaknem teljesen lekötik az olyan kiadványok, amelyek a mindennapos munkához szükségesek: kézikönyvek, alapvető szakmunkák stb. Ezen kívül szerepel néhány elméleti mechanikai, termodinamikai stb. könyv, amelyek szintén olyan jellegűek, hogy aligha gondolhatunk arra, hogy azokat az egyes könyvtárak egymás után rövid időre megkapva, hasznosíthassák. A tulajdonképpen könyvanyagnál sokkal alkalmasabb erre a célra az a kiadványcsoport, melyet az évkönyvek, kongresszusi jelentések stb. képviselnek.

Az évkönyvek, symposiumok, konferencia-anyagok stb. jelentik talán azt a területet, ahol elsősorban van létjogosultsága a központi szerzeményezésnek és dokumentációs feldolgozásnak. E téren az együttműködésnek már a rendelés stádiumában érvényesülnie kell, mivel sok esetben olyan anyagról van szó, amelynek forrása csak nehezen állapítható meg. Ehhez járul az a tény, hogy a konferencia-anyagok jelentékeny része több nyelvű, feldolgozása tehát gyakran nehézségbe ütközik egy könyvtáron belül. Végül, de nem utolsósorban, igen lényeges szempont, hogy a kiadványok beszerzési ára gyakran aránytalanul nagy, így ezen a téren különösen indokolt a valuta-takarékosság.

Ami már most a szerzeményezés összehangolásának gyakorlati megoldását jelenti, arra kétségtelenül legalkalmasabb egy iparági /de talán inkább egy a KGM egészére kiterjedő/ állománygyarapítási munkabizottság létrehozása. Véleményem szerint azonban még helyesebb lenne, ha e munkabizottság nem csak a szerzeményezésre, de a feldolgozás /dokumentálás/ módjára is kiterjedő jogkört nyerne. E munkabizottság feladata lenne annak megállapítása, hogy a már jelenleg is járó folyóiratokon felül milyen anyag behozatala indokolt - egy-egy példány-

ban - az országba. Könyvek tekintetében a bizottság az új kiadványokat kísérni figyelemmel, és szükség esetén javaslatot tennie azok beszerzésére. A fenti munkát leghelyesebb lenne talán nyelvtérületi megosztásban végezni.

Legnehezebb probléma az, hogy mely könyvtárak szerezzék be ténylegesen az így kijelölt szakirodalmat. Legegyszerűbb megoldás természetesen egy központi könyvtár lenne, a "könyvtárak számára létesített könyvtár", ez azonban aligha valósítható meg egyelőre. Alternatív megoldás az lenne, ha a valutakeret elosztásánál előnyben részesítenék azokat a könyvtárakat, amelyek olyan kiadványt rendelnek, amely sehol másutt nem található meg az országban.

A bizottság eredményes munkájának előfeltétele az, hogy megfelelő tekintélyt tudjon teremteni a maga számára nemcsak a vállalati könyvtárak, de az azokat fenntartó üzemek vezetőségei előtt is. Nem szabad ugyanis szem elől téveszteni azt a tényt, hogy a könyvtárakat az üzemek maguk tartják fenn, és a könyvtáros első sorban a vállalatvezetőség utasításait követi, és csak másodsorban a kívülről jövő - különben bármilyen megalapozott - szaktanácsot. A jelenlegi körülmények között nem hiszem, hogy az alközpontnak vagy az OMK-nak módjában állna egy üzemet arra kényszeríteni, hogy egy bizonyos folyóiratot megrendeljen. Természetesen a valutáris rendelkezések engedélyezése jelent számára bizonyos irányítási lehetőséget, ennek azonban megvannak a maga - meglehetősen szűk - határai. A kérdéshez tehát igen óvatosan lehet csupán hozzányúlni, és nem szabad arra törekedni, hogy mindjárt kezdetben több száz új folyóirat megrendelését kezdeményezzük.

A vitaindító cikkben foglalt javaslattal ellentétben nem tartom szerencsés gondolatnak azt, hogy egy ilyen központi - iparági-bizottság határozza meg a könyvtárak gyűjtőkörét. Minden üzemi könyvtárnak megvan a maga természetes gyűjtőköre, és ha a könyvtáros arra rátermett személy, és az előfeltételek biztosítva vannak, a könyvtár gyűjtőkörét helyesen határozzák meg. Ha viszont nem ez a helyzet, semmiféle külső munkabizottság nem fogja tudni biztosítani annak az üzemi könyvtárnak egészséges működését.

Az üzemi könyvtárak közötti együttműködés a szerzeményezés terén kétségtelenül igen nagy előnyöket tudna biztosítani számunkra. Véleményem szerint a KGM könyvtárak szerzeményezési körén belül is meglehetősen nagyszámú /százas nagyságrendű/ új folyóiratot lehetne az országba behozni, és ezek sok esetben rendkívül értékes anyagot tartalmaznának. Ugyanez vonatkozik a könyvanyag egy /véleményem szerint lényegesen kisebb/ részére is. Hogy azonban ténylegesen előnyt érhesünk el, annak előfeltétele, hogy a szükséges munkaerő rendelkezésre álljon. Ez vonatkozik a központi feldolgozásra, vagyis a dokumentációs vállalat vagy vállalatok e nagy munkatöbblettel meg kell hogy tudjanak birkózni /anélkül, hogy ezáltal időbeli eltolódás következne be a feldolgozásban/, de vonatkozik az üzemi könyvtárakra is, melyek számára szintén többletmunkát jelent. Ezért célszerű lesz kis arányokban kezdeni és csak fokozatosan építeni ki ezt az akciót.

Egy ténnyel tisztában kell azonban lennünk: bármilyen nehézségek merüljenek is fel, a fejlődés a szakkönyvtári együttműködés felé kell

hogy haladjon, és ezzel a feladattal: a szerzeményezés egybehangolásának szükségességével előbb vagy utóbb, de szembe kell néznünk. Véleményem szerint azonnali kezdeményezésre van szükség, a lehető leggyakorlatibb szempontok alapján.

- + -

TORDAY ALICE, AZ ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR MUNKATÁRSA

Az orvosi könyvtári hálózat már 1961-ben, az 1962-es megrendelések lebonyolítása idején tett kezdeményező lépéseket az állománygyarapítás összehangolása terén, ezért külön örömmel üdvözljük GYÖRE Pál cikkét, amely a felvetett probléma részletes elemzését adja.

Az összehangolás orvosi könyvtári vonatkozású problémáinak megértéséhez szükséges hálózatunk felépítésének vázlatos ismerete: az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ 1960 júliusában alakult meg. A hálózat irányítását alközpontjai útján végzi. Alközpontok a négy orvosegyetem, Budapest és a megyék vezető kórházainak orvosi könyvtárai és az Országos Közegészségügyi Intézet központi könyvtára. Összesen 29 alközpont 430 tagkönyvtárat irányít, amelyekből 55-nek elhanyagolhatóan kevés könyvállománya van, azonban ezek nagy része is igényel külföldi, olykor devizás-folyóiratokat is.

A hálózati felépítésből, az összehangolás megszervezése szempontjából két dolog világosan kitűnik. Mivel újonnan szervezett intézmény vagyunk, a tagkönyvtáraink száma sem nagy, a koordinálás megvalósítása mint alapvető feladat jelentkezett; ennek érdekében a különböző KC-k, nyilvántartások, kiadványok tervbe iktatása megtörtént. Bizonyos mértékig viszont nehezebb a helyzetünk az orvosi könyvtárak területi rendszerű alközponti csoportosítása miatt. Kivétel itt az Országos Közegészségügyi Intézet hálózata, amely szakmailag és könyvtárilag egyaránt összefogja az ország Közegészségügyi és Járványügyi Állomásait. Így problémát okoz a megyékben lévő 1-1 tudógyógyintézet, 1-1 gyógyszer-tároló központ vagy speciális szakterületű kórház rendszereinek összehangolása.

Az állománygyarapítás összehangolását lépcsőzetesen végezzük: 1961-ben a devizaköteles folyóiratok koordinálására helyeztünk súlyt. A megelőző időkben a munkát az Egészségügyi Tudományos Tanács - a devizát engedélyező szerv - végezte. A kórházak egyenként küldték be igényeiket, az ETT saját elbírálása alapján engedélyezte, ill. visszautasította a megrendeléseket. Az OOK, amikor a feladatot átvette, tájékozódott a devizaellátási problémákról, és úgy döntött, hogy a megrendelések elsőfoku elbírálását az egyes könyvtárak adottságait és szükségleteit közvetlenebbül ismerő alközpontok feladatává teszi. Ennek első lépéseként az előző évi felhasználások alapján a devizakeretet felosztotta a 29 alközpont között. Nehézséget okozott, hogy 1961 júniusában még csak kevés kórházban működött függetlenített könyvtáros, így pl. a megyék vezető kórházai közül csak négyben. /Ma már 16 megyei orvosi könyvtárosunk dolgozik./ A könyvtári munkát egy-

egy könyvszerető, lelkes orvos végezte, kisegítő, részfoglalkozású vagy nyugdíjas segítségével, olykor minden segítség nélkül.

Az orvosi könyvtári hálózat szervezeti és működési szabályzata minden alközpont feladatává tette egy társadalmi bizottság, Alközponti Könyvtári Tanács létrehozását, amelyekben az alközpont és a tagkönyvtárak képviselői vesznek részt. E Tanácsokra támaszkodva alakította ki az OOK a devizakeret célszerű felhasználásának rendszerét. Részletes útmutatást kaptak a megrendelések összehangolásának szempontjairól:

1. az olvasói igények kielégítésének biztosítása,
2. átfedések és párhuzamosságok megszüntetése,
3. a folyóiratállomány továbbfejlesztése, új folyóiratok megrendelése az átfedések megszüntetése révén felszabaduló összegből.

Természetesen egyelőre erősen hatnak azok a tényezők, amelyek az egyéni érdeket a közösségi érdek elé helyezik. Azonban olyan tapasztalataink is vannak már, hogy az egyik vidéki kórház sebész főorvosa, aki egy évvel ezelőtt élénken tiltakozott minden koordinálási kísérlet ellen, most tapasztalva, hogy az eddigi két folyóirat helyett havonta 5-6 folyóirat tanulmányozására van lehetősége, s ennek fejében csak saját folyóiratait kell a megyén belüli kölcsönzés rendelkezésére bocsátania, a koordinálás lelkes hívévé szegődött.

Különböző szempontokat kell figyelembe venni a k u t a t ó és a g y a k o r l ó orvos, illetve kutatási vagy kizárólag általános feladatkörű kórházak esetében. /Valószínűleg műszaki vonalon is szükséges ez az elhatárolás./ Fokozottan ki kell elégíteni sokszor a koordinálás lehetősége nélkül a tudományos feladatokkal foglalkozók igényeit. Helyes lenne kapcsolatot keresni a kutatási témákat - immár a szocialista országok között is - koordináló Akadémiával, ill. Egészségügyi Tudományos Tanáccsal.

Az orvosi gyakorló munkához szükséges szakirodalom koordinálása könnyebb feladat.

Alközpontjaink igyekeztek a párhuzamosságok kiküszöbölésével új folyóiratok megrendelését és megyénbelüli kölcsönzését biztosítani. Néhány adat:

Vas megyében megszüntették 39 f.i. párhuzamos rendelését, helyettük 26	
Szolnok " " 23 " " " " 39	
Komárom " " 15 " " " " 14	

új folyóiratot rendeltek meg.

Komárom megyében a hat kórház megrendelését úgy koordinálták, hogy egymáshoz közelfekvő helyek szerint két csoportot létesítettek, így Tatabánya, Tata, Kisbér, valamint Szóny, Esztergom, Dorog cserélik folyóirataikat.

Az állománygyarapítás összehangolása. /Hozzászólások/

Szolnok megyébe minden folyóiratfajtából, amelyet megrendeltek, csak egy példány jár. A csere kéthetes határidővel sikeresen bevált.

Nehézségeik közül az egyik lényeges, hogy a lerendelt folyóiratok még mindig /március végén is/ járnak, az újonnan megrendeltek fele még nem érkezett meg, egy részét pedig csak a második számtól kezdve kapják.

Az OOK mint hálózati központ többféle módon segíti az összehangoló tevékenységet:

Bárki rendelkezésére áll az 1956 óta Magyarországra járó külföldi orvosi folyóiratok lelőhely jegyzéke. Az 1962-es anyag már KC formájában is megvan.

A megrendelések alapján könyv-KC is készül, a jövő feladata lesz ennek felhasználása a könyvrendelések ésszerűsítése terén. Több alközpont készített már folyóirat katalógust a területére járó folyóiratokról, Szolnok megyében igen szép könyv-KC készül a megye teljes könyvállományáról.

Ezévi terveink szerint tovább szeretnénk fejleszteni a folyóiratok megrendelésének koordinálását és - a szegedi Orvosegyetem példája nyomán, ahova csak egyetlen példányban járnak devizás folyóiratok - kiterjeszteni a debreceni és a budapesti egyetemre is.

Második lépcsőként pedig megkezdjük az egész hálózatra kiterjedő központi koordinálás megszervezését. Ennek előfeltétele az alközponti könyvtárak jó munkája és a könyvtárközi kölcsönzés kiszélesítése.

A hálózatok közötti együttműködés és összehangolás is - jelen esetben éppen a műszaki és orvosi hálózat között - hamarosan aktuálissá válhat például az orvosi műszer- és gyógyszeripar terén! Eppen ezért külön-külön és együttesen is lényeges és hasznos e problémák felvetése és széleskörű megvitatása.

o
o o

Az MKT ezévi 1. számában közzétett tanulmány megvitatására a KGM hálózati alközpont 1962. március 27-én ankétot is rendezett. Az ott elhangzott és lapunk hasábjain megjelent hozzászólások alapján leszögezhetjük, hogy a kérdés felvetése mindenképpen helyes és időszzerű volt. Az állománygyarapítás tervszerű összehangolásának szükségességét nem kell újabb érvekkel bizonyítani, annak mielőbbi megindítása feltétlenül indokolt.

A nyilvános vita azonban nem volt hiábavaló. A hozzászólók minden egyetértésük mellett sok nehézségre, buktatóra és hibaforrásra mutattak rá, mint - többek között - a legfenyegetőbb veszélyre, az elbürokratizálódás lehetőségére. Felhívták a figyelmet, hogy a célt nem a letiltásokkal kell elérni, vigyázni kell, nehogy elsősorban beszerzési korlátozást jelentsen az összehangolás. Meggondolandónak tartják azt is, vajon a külön felállítandó alközponti vagy iparági központi katalógus helyett nem volna-e célszerűbb az Országos Központi Katalógus legnagyobb mérvű támogatása. /Az Országos Központi Katalógus részletes ismertetését 1. e számunk 25. oldalán./

Az itt csak kiragadott példaként felhozott és a hozzászólásokban kifejtett nehézségek azonban nem szabad, hogy meggátolják ezt a jó kezdeményezést, hanem csak még körültekintőbb, gondosabb tervezésre és a lehető legkevesebb adminisztrációt igénylő ésszerű együttműködésre kell hogy serkentsenek.

Éppen a felmerült problémák miatt tartjuk helyesnek, hogy az összehangolást előbb egy fontos iparágban, kísérletképpen vezetik be. Az itt szerzendő tapasztalatok, esetleg kisebb-nagyobb hibák, váratlanul felmerülő akadályok mind hasznos segítséget fognak nyújtani a hálózat többi alközpontjának és iparágának a koordinációs munka bevezetéséhez.

Ezért, ha a vitát egyelőre le is zárjuk, a kérdést nem vesszük le a napirendről. A KGM hálózati alközpont ez irányú munkáját állandóan figyelemmel kísérjük, és annak menetéről lapunkban be fogunk számolni olvasóinknak.

